

TRUYỀN ĐƠN KÊU GỌI ỦNG HỘ PHONG TRÀO ĐÔNG DƯƠNG ĐẠI HỘI Ở VIỆT NAM NĂM 1936

ThS TRƯƠNG THỊ PHƯƠNG

Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Ngày nhận:

6-4-2022

Ngày thẩm định, đánh giá:

25-5-2022

Ngày duyệt đăng:

2-6-2022

Tóm tắt: Đông Dương Đại hội (1936) là phong trào đấu tranh rộng lớn đầu tiên của quần chúng nhân dân trong thời kỳ Mặt trận Dân chủ (1936-1939). Thông qua các hình thức tuyên truyền cách mạng như: báo chí, truyền đơn, thơ ca, diễn thuyết, đấu tranh nghị trường..., Đảng tập hợp đông đảo quần chúng nhân dân tham gia ủng hộ phong trào. Trong đó, truyền đơn là một hình thức tuyên truyền hiệu quả được sử dụng nhằm kêu gọi các giai cấp, tầng lớp nhân dân tham gia vào các Ủy ban hành động đấu tranh, góp phần quan trọng thúc đẩy phong trào Đông Dương Đại hội phát triển rộng khắp cả nước.

Từ khóa:

Truyền đơn, Đông Dương Đại hội, 1936

1. Bối cảnh lịch sử và chủ trương của Đảng về sử dụng truyền đơn để kêu gọi ủng hộ phong trào Đông Dương Đại hội

Vào giữa những năm 30 của thế kỷ XX, tình hình quốc tế và trong nước có nhiều chuyển biến quan trọng. Đặc biệt là cuộc bầu cử Quốc hội Pháp vào tháng 5-1936, Mặt trận Bình dân Pháp giành được thắng lợi, lập nên Chính phủ do Leon Blum làm Thủ tướng¹. Chính phủ Bình dân Pháp đã thi hành một loạt chính sách tiến bộ đối với các nước thuộc địa như: nới lỏng một số quyền tự do, dân chủ cho nhân dân và đặc xá tù chính trị...

Tháng 7-1936, Hội nghị Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Đông Dương đã phân tích bối cảnh tình hình quốc tế và trong nước, từ đó đề ra đường lối và phương pháp đấu

tranh phù hợp với thực tiễn cách mạng Việt Nam. Hội nghị xác định nhiệm vụ trước mắt của cách mạng Việt Nam chưa phải là trực tiếp đánh đổ đế quốc Pháp, giành độc lập dân tộc và đánh đổ phong kiến, giành ruộng đất cho nông dân, mà là đấu tranh chống phản động thuộc địa, chống chủ nghĩa phát xít và chiến tranh, đòi các quyền tự do, dân chủ. Hội nghị nhận định: “xét tình hình quần chúng vận động hiện thời cả về chính trị và về tổ chức chưa tới trình độ trực tiếp đánh đổ đế quốc Pháp, lập chính quyền công nông, giải quyết vấn đề điền địa... Đảng cho rằng theo trình độ tranh đấu đặc biệt của quần chúng trong lúc hiện thời, theo chung quanh những điều yêu cầu ấy có thể hiệu triệu được toàn dân không kỳ giai cấp nào, đảng phái nào ra cùng nhau tranh đấu

chống chế độ thuộc địa phản động”². Hội nghị cũng chủ trương “lập Mặt trận nhân dân phản đế rộng rãi... để cùng nhau tranh đấu”³.

Chủ trương của Đảng đã được các tổ chức đảng triển khai thực hiện; cán bộ, đảng viên tích cực vận động, tổ chức quần chúng tham gia phong trào đấu tranh cách mạng.

Mùa Hè năm 1936, được tin Quốc hội Pháp sẽ cử phái đoàn sang điều tra tình hình Đông Dương, Đảng Cộng sản Đông Dương chủ trương phát động, tổ chức một phong trào rộng lớn trong nhân dân, đấu tranh công khai, hợp pháp nêu lên nguyện vọng về tự do, dân chủ, cải thiện đời sống nhân dân. Ngày 29-7-1936, Nguyễn An Ninh, một trí thức yêu nước, đăng trên báo *Tranh đấu* (*La Lutte*) lời kêu gọi thành lập Ủy ban Trù bị Đông Dương Đại hội nhằm thu thập nguyện vọng của quần chúng, tiến tới triệu tập Đại hội Đại biểu của nhân dân Đông Dương⁴. Ngày 13-8-1936, Ủy ban trù bị Đông Dương Đại hội được triệu tập tại Toà soạn báo *Việt Nam* (Sài Gòn) với trên 400 người dự, phần lớn là những người lao động. Cuộc họp đã bầu ra Ủy ban Lâm thời gồm 19 đại biểu, trong đó có 3 đại biểu công nhân, 3 đại biểu nông dân, 3 đại biểu phụ nữ, 4 đại biểu báo chí và 6 đại biểu trí thức. Đến cuối tháng 9-1936, ở Nam Kỳ đã có hơn 600 Ủy ban Hành động được thành lập, phần lớn do đảng viên Cộng sản chỉ đạo⁵.

Ngày 5-9-1936, dưới sự lãnh đạo của các đảng viên Đảng Cộng sản, hơn 400 người ở Hà Nội đã kéo đến chất vấn ông Phạm Huy Lục, Viện trưởng Viện Dân biểu Bắc Kỳ và một số cộng sự tại Hội nghị thân hào của Thành phố Hà Nội. Sau đó, đoàn người tuần hành qua các phố Hàng Bông, Hàng Đào,... hô vang khẩu hiệu hưởng ứng Đông Dương Đại hội, phản đối bù nhìn giả mạo ý dân. Cũng trong tháng 9-1936, tận dụng tình hình nói riêng dân chủ, những tù chính trị được thả tại Hà

Nội đã thành lập Ủy ban Lâm thời chi nhánh Bắc Kỳ của Đông Dương Đại hội, tiếp đó là thành lập các Ủy ban chi nhánh ở Hà Đông, Bắc Ninh, Vĩnh Yên, Phúc Yên, Hà Nam, Nam Định⁶.

Tại Trung Bộ, mặc dù Pháp và các phe nhóm phản động tìm mọi cách phá hoại phong trào, nhưng các cự chính trị phạm ở Huế, Vinh, Quảng Trị,... vẫn tổ chức vận động các tầng lớp nhân dân hưởng ứng Đông Dương Đại hội. Ngày 20-9-1936, Đại hội toàn kỳ được tổ chức tại trụ sở Viện Dân biểu Huế, có khoảng 500 người, phần lớn là giới lao động và các tầng lớp tiến bộ tham dự. Trước khí thế của phong trào quần chúng và ảnh hưởng của Đảng Cộng sản, thực dân Pháp đàn áp phong trào Đông Dương Đại hội: cấm nhân dân hội họp, giải tán các Ủy ban hành động, bắt giam các đại biểu,... khiến phong trào đấu tranh của nhân dân phải chuyển sang các hình thức khác.

Đảng Cộng sản Đông Dương hết sức chú trọng công tác tuyên truyền, tổ chức tiến hành bằng nhiều phương thức linh hoạt, phong phú gắn chặt với phong trào đấu tranh của quần chúng nhân dân, trong đó, truyền đơn được sử dụng triệt để như một vũ khí đấu tranh đặc biệt. Đảng đã sử dụng báo chí tiền bộ đăng tải các bài viết, in truyền đơn giải thích về nguy cơ phát xít và chiến tranh thế giới, về tình hình áp bức bóc lột của đế quốc và địa chủ và kêu gọi, cổ vũ cho phong trào Đông Dương Đại hội. Bên cạnh đó, Đảng cũng chủ trương tuyên truyền, vận động ủng hộ Đông Dương Đại hội bằng truyền đơn kết hợp với tuyên truyền miệng thông qua các cuộc hội họp. Theo báo cáo của Sở Mật thám Sài Gòn, tháng 8-1936, trung bình mỗi tỉnh có trên 150 cuộc hội họp, mỗi cuộc họp đông nhất lên tới hơn 300 người tham dự như ở Hóc Môn và một số địa phương có phong trào quần chúng phát triển mạnh mẽ⁷.

Trước sự phát triển của phong trào cách mạng, tại Bắc Kỳ và Trung Kỳ, chính quyền thuộc địa cấm báo chí, truyền đơn tuyên truyền cho Đông Dương Đại hội và tìm mọi cách để lái cuộc vận động vào con đường cải lương. Ngày 15-9-1936, thực dân Pháp đã ra lệnh giải tán các Ủy ban Hành động, cấm hội họp, mít tinh, biểu tình và phát truyền đơn có khả năng xâm phạm trật tự công cộng đều trên lãnh thổ Bắc Kỳ⁸. Tuy nhiên, phong trào vẫn diễn ra khá rầm rộ, nhất là tại Nam Kỳ. Từ ngày 18 đến ngày 28-9-1936 vẫn còn trên 18 vạn truyền đơn được rải khắp nơi và có 130 Ủy ban Hành động thành lập mới⁹. Thậm chí, đến đầu năm 1937, ở một số tỉnh Nam Kỳ vẫn còn sự hoạt động của các Ủy ban Hành động, cổ động quần chúng thu thập dân nguyện, tiếp tục động viên và tổ chức quần chúng đấu tranh chống phản động thuộc địa và đòi những quyền dân sinh, dân chủ cơ bản.

Để xoa dịu tinh thần đấu tranh của nhân dân, chính quyền thuộc địa đã phải ban hành nghị định về một số quyền lợi cho công nhân và những người lao động như tăng lương tối thiểu, giảm giờ làm, thi hành việc ân xá tù chính trị... Phong trào Đông Dương Đại hội đã để lại cho Đảng những kinh nghiệm về phát động và lãnh đạo phong trào đấu tranh công khai, hợp pháp, về tổ chức và xây dựng mặt trận.

2. Truyền đơn ủng hộ Đông Dương Đại hội

Đa số các Ủy ban Hành động tại các địa phương được thành lập vào thời điểm Đảng phát động các cuộc tuyên truyền cổ động cho Đông Dương Đại hội. Các Ủy ban Hành động theo định hướng của Đảng tổ chức phát hành truyền đơn ủng hộ Đông Dương Đại hội, hướng tới đối tượng tuyên truyền là dân cày nghèo, lái xe, học sinh, phụ nữ...

Các truyền đơn được tự do in rất nhiều bởi các Ủy ban Hành động; in xong rồi nộp lưu chiểu,

không cần phải xin phép. Tiền in truyền đơn do quần chúng quyên góp. Chỉ trong khoảng nửa đầu tháng 9-1936, hàng triệu truyền đơn đã được phân phát khắp đường phố, xí nghiệp, nhà máy, trường học, các vùng thôn quê... kêu gọi quần chúng nhân dân ra nhập các Ủy ban Hành động, ủng hộ Đông Dương Đại hội, đòi các quyền tự do, dân chủ.

Truyền đơn mang nội dung kêu gọi các tầng lớp tham gia ủng hộ phong trào Đông Dương Đại hội. Mở đầu truyền đơn thường là lời kêu gọi ngắn gọn và dứt khoát, như: “Lời thiết yếu kêu gọi phụ nữ Đông Dương!”, “Lời hiệu triệu tất cả anh em chị em dân cày nghèo!”, “Hỡi anh em lao động thợ nhuộm!”, “Hỡi anh em làm việc cho hãng xe điện!”, “Hỡi anh em giúp việc các nhà buôn và các xưởng!”... Phần nội dung, truyền đơn nêu lên tình cảnh cùng cực mà đối tượng được kêu gọi đang phải gánh chịu, nguy cơ chủ nghĩa phát xít và chiến tranh thế giới là những khẩu hiệu đấu tranh hùng hồn, dứt khoát, lời hiệu triệu quần chúng ra ủng hộ phong trào Đông Dương Đại hội, ra nhập các Ủy ban Hành động cùng nhau đấu tranh đòi quyền dân sinh dân chủ, thả tù chính trị, chống phát xít, chống chiến tranh và sự áp bức bóc lột của chính quyền thực dân Pháp. Phía cuối cùng thường in tên Ủy ban Hành động, địa chỉ và tên các thành viên.

Ngôn ngữ của truyền đơn súc tích, dễ nhớ, dễ hiểu, được thể hiện bằng cả tiếng Việt và tiếng Pháp. Ban Cổ động và Tuyên truyền ở Trung ương và Bộ Tuyên truyền ở địa phương chịu trách nhiệm chỉ đạo nội dung truyền đơn, các Ủy ban hành động trực tiếp soạn thảo và in truyền đơn tại nhiều nhà in khác nhau như: Việt Nam, S.A.T.I, Bào Tồn, Antoine Dupas, Chấn Thanh...

Truyền đơn ủng hộ Đông Dương Đại hội của các Ủy ban Hành động đa phần được in trên giấy màu, một số ít là giấy trắng. Khổ giấy in truyền

đơn không giống nhau, tùy từng nhà in nhưng thông thường là khổ 18x24cm. Trên mỗi truyền đơn đều in rõ Ủy ban Hành động của từng đơn vị (nhà máy, ngành nghề, giới...), thành phần gồm những ai, trụ sở ở đâu? Truyền đơn ủng hộ Đông Dương Đại hội được in với số lượng khá lớn, từ 1.000 đến 2.000 bản, đặc biệt có những tờ in đến 3.000, 5.000 bản. Có khoảng 3 triệu tờ truyền đơn đã được phát ra trong năm 1936¹⁰.

Có thể kể đến một số truyền đơn của các nhóm, tổ chức, các Ủy ban hành động kêu gọi quần chúng nhân dân tham gia phong trào Đông Dương Đại hội như:

Truyền đơn tuyên truyền, cổ động cho Đông Dương Đại hội của Ban Trị sự hành động Thủ Dầu Một năm 1936, in tại nhà in Bảo Tồn: “Hỡi anh chị em trong các giới ở Thủ Dầu Một. Hãy giác ngộ vì quần chúng lao khổ mà đồng thanh nắm tay nhau phấn đấu... Hãy mau lập Ủy ban hành động để làm việc cho trật tự, đường hoàng. Hợp sức cho đặng mà tranh đấu cho được sống đầy đủ là biết giác ngộ. Ủng hộ nhiệt liệt Đông Dương Đại hội”¹¹.

Truyền đơn giải thích thực chất của Đông Dương Đại hội của nhóm La Lutte: “Đông Dương Đại hội là một cuộc đại hội dân chúng của cả xứ Đông Dương, gom góp các lực lượng trong dân chúng một tập yêu cầu. Đại hội là phong trào của dân chúng”¹². Từ đó, kêu gọi quần chúng tham gia các Ủy ban hành động, ủng hộ cho phong trào Đông Dương Đại hội, cùng nhau đưa dân nguyện đòi các quyền tự do dân chủ.

Truyền đơn của Ban trị sự hành động ở Chợ Mới với lời mở đầu “Hỡi anh em chị em lao khổ!” do Nguyễn Văn Trân soạn thảo, tại nhà hội hiệp dân chúng tại chợ Mỹ Luông (Long Xuyên), kêu gọi nhân dân tham gia Ủy ban Hành động, ủng hộ Đông Dương Đại hội tháng 9-1936. Truyền đơn được in 3.000 bản trên giấy thường màu

xanh lá cây nhạt, khổ rộng 16x24,5cm, tại Nhà in S.A.T.I, với nội dung kêu gọi: “Mau mau hiệp nhau lại mỗi xóm 5, 7 người, nhiều xóm hiệp lại cử ra một ủy ban hành động làng, nhiều làng cử ra ủy ban quận để tom góp nguyện vọng của anh em chị em và cử đại biểu đi dự Đông Dương Đại hội... Lập tức thành lập các ủy ban hành động làng, tấn tới mau Lâm thời Ủy ban hành động quận Chợ Mới”¹³.

Truyền đơn của Lâm thời Ủy ban Hành động dân cày nghèo Hóc Môn - Tân Thới Tứ, được in 2.000 tờ khổ 14x21,5 cm, tại nhà in S.A.T.I ngày 14-9-1936 để ủng hộ Đông Dương Đại hội. Mở đầu truyền đơn, Ủy ban Hành động đưa ra tình cảnh khốn cùng của dân cày dưới ách áp bức bóc lột của chính quyền thực dân, phong kiến, kêu gọi dân cày tham gia ủng hộ phong trào Đông Dương Đại hội, gửi dân nguyện yêu cầu cải thiện quyền tự do dân chủ. Muốn ủng hộ Đông Dương Đại hội cần phải tham gia lập hội, tham gia Ủy ban Hành động. Kết thúc truyền đơn là khẩu hiệu: “Tiến lên! Gây lực lượng, lập đoàn thể hỡi anh chị em lao khổ”¹⁴.

Truyền đơn của quần chúng lao động Thị Nghè, ngày 17-9-1936, in tại Nhà in Bảo Tồn số 175 Bd de la Somme (Phố Hàm Nghi), Sài Gòn với 1.800 tờ trên giấy thường, màu xanh nhạt, khổ 16,4x24,9 cm. Truyền đơn là lời kêu gọi: “Các Ủy ban hành động Sài Gòn và các nơi! Hãy đứng lên, hãy hô lớn. Đòi tự do hội hiệp, được tự do lập liên đoàn, tự do lập Ủy ban hành động, làm nền tảng cho Đông Dương Đại hội... Hỡi anh chị em! Ở xa, gần hãy cùng nhau hiệp lực lập nên Ủy ban hành động để tố nổi khổ của mình, đoạt lại quyền lợi của mình. Ngày giờ qua mau! Anh em, chị em chớ chậm. Hãy làm! Hãy đi tới!”¹⁵.

Truyền đơn của “Ủy ban Hành động của học sinh”, (trụ sở số 96 đường Albert 1 (Phố Đinh Tiên Hoàng), được in 2.000 tờ trên giấy thường,

màu hồng, khổ 16x24,5 cm tại Nhà in Bảo Tôn 175 Bd de la Somme (phố Hàm Nghi), Sài Gòn, ngày 18-9-1936, là lời kêu gọi toàn thể học sinh ra nhập Ủy ban Hành động của học sinh, cùng nhau thảo yêu sách đòi quyền lập trường công khắp thành thị, nông thôn, lập trường thực nghiệp, cho học sinh tự do lưu hành trong xứ và xuất dương. Kết thúc truyền đơn là lời kêu gọi: “Hiệp cùng chúng tôi để làm cho Ủy ban hành động thống nhất của chúng ta được tự do, được mạnh. Đứng lên, hỡi chị em, anh em hãy tiến lên!”¹⁶.

Ngoài ra, còn có hàng triệu truyền đơn của các Ủy ban Hành động khắp cả nước, đặc biệt ở Nam Kỳ: Ủy ban Hành động lái xe thổ mộ Chí Hòa, Ủy ban Hành động của anh em xe thổ mộ và anh em lao động, Ủy ban Hành động thợ cày, Ủy ban Hành động thợ hớt tóc Bà Chiểu, Ủy ban lâm thời lao động giúp việc xe điện Gò Vấp, Hội giúp việc các nhà buôn và xưởng, Ủy ban Hành động dân cày nghèo, Ủy ban Hành động thợ may, Ủy ban Hành động bồi bếp, Ủy ban Hành động Chợ Cầu, Anh em lao động Thị Nghè, Ủy ban Hành động Phú Nhuận, Ủy ban Hành động Ngã Giao, Bà Rịa, Ủy ban Hành động thợ giày, Ủy ban Hành động ở địa phương An Hội... đã được phát hành để kêu gọi ủng hộ cho phong trào Đông Dương Đại hội.

Tuy nhiên, truyền đơn ủng hộ phong trào Đông Dương Đại hội có nhược điểm, đó là: hầu hết các truyền đơn đều in tên, địa chỉ và danh sách những người tiêu biểu cho Ủy ban Hành động của mỗi địa phương, đơn vị; đã tạo dấu vết cho Mật thám với những bằng chứng cụ thể để dễ bề theo dõi, bắt bớ. Sau một thời gian ngắn, phong trào Đông Dương Đại hội bị đàn áp, các Ủy ban Hành động bị cấm, phải giải tán. Mặc dù thất bại, song Đông Dương Đại hội đã tạo đà phát triển cho phong trào quần chúng với hình thức và phương pháp đấu tranh hoàn toàn mới.

Trong phong trào vận động Đông Dương Đại hội, truyền đơn là một trong nhiều phương thức tuyên truyền phổ biến, kêu gọi các giai cấp, tầng lớp nhân dân bị áp bức, bóc lột tham gia vào các Ủy ban Hành động, đấu tranh đòi các quyền dân sinh, dân chủ dưới sự chỉ đạo của Đảng Cộng sản Đông Dương. Các Ủy ban Hành động có vai trò đặc biệt quan trọng trong việc tuyên truyền, tập hợp lực lượng quần chúng nhân dân. Cùng với việc tổ chức phát hành truyền đơn, các Ủy ban Hành động còn tổ chức phổ biến, lưu hành sách báo, tài liệu cách mạng rộng rãi để động viên, giáo dục quần chúng nhân dân tham gia cách mạng.

1. Leon Blum sinh ngày 9-4-1872 tại Paris, ông là Thủ tướng Đảng Xã hội đầu tiên của Pháp, là người đứng đầu Chính phủ liên minh Mặt trận Bình dân Pháp từ năm 1936-1937

2, 3, 5. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đảng Toàn tập*, Nxb CTQG, H, 2000, T. 6, tr. 144, 144, 225

4. Nguyễn An Tịnh: *Nguyễn An Ninh*, Nxb Trẻ, Thành phố Hồ Chí Minh, 1996, tr. 348-349

6, 7, 10. Nguyễn Thành: *Cuộc vận động Đông Dương Đại hội năm 1936*, Nxb TP. Hồ Chí Minh, TP. Hồ Chí Minh, 1985, tr. 76-77, 84, 83-84

8. Trung tâm Lưu trữ Quốc gia I, Phòng MHN 3594, *Interdiction de toutes réunions, manifestations et distributions de tracts sur la terroire de Tonkin*

9. Daniel Hémerý: *Révolutionnaires vietnamiens et Pouvoir colonial en Indochine: Communistes, Trotskyistes, Nationalistes à Saigon de 1932 à 1937*, Francois Maspéro, Paris, 1975, p.324

11, 12. Hồ sơ số IIA45/273(2), Trung tâm Lưu trữ Quốc gia II, Phòng Thống đốc Nam Kỳ

13, 14, 15, 16. *Sưu tập sách báo truyền đơn của Đảng (1925-1945)*, *Sưu tập số 02*, Cục Lưu trữ Văn phòng Trung ương Đảng, Phòng tài liệu số 03. Đơn vị bảo quản số 0064, 0065, 0104, 0296.